

DOI: 10.31866/2410-1311.41.2023.276691

УДК 316.334.55/.56:008(477.46)

ФАКТОРИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСТА УМАНЬ

Наталія Войцях

Аспірантка,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,

Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-8408-2634

e-mail: SlobodskaN1988@gmail.com

Для цитування:

Войцях, Н. (2023). Фактори соціокультурної трансформації міста Умань. *Питання культурології*, 41, 52–62. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.41.2023.276691>.

Мета статті — дослідити особливості соціокультурного підходу в дослідженні трансформацій урбаністичного середовища, провести аналіз факторів соціокультурної трансформації міста Умань для поглиблення ціннісно-сміслової інтегрованості його культурного простору. *Результати дослідження* ґрунтуються на виявленні факторів соціокультурної трансформації міста Умань. Проаналізовано історичні та соціокультурні ресурси розвитку міського середовища, а також виокремлено біотично-культурну концепцію Р. Парка для визначення специфіки розширення урбаністичного простору завдяки активізації процесу паломництва брацлавських хасидів на території історико-культурної пам'яті в місті Умань. *Наукова новизна* роботи полягає в тому, що вперше за допомогою соціокультурного підходу, зокрема біотично-культурної концепції, визначено фактори трансформації урбаністичного середовища міста Умань. *Висновки*. Доведено, що до основних факторів соціокультурної трансформації міста Умань можемо зарахувати: 1) історико-культурний ресурс міста, який сформувався під впливом культури польської, української та єврейської спільнот; 2) поетапну трансформацію архітектурної стилістики в контексті історичної епохи; 3) підхід до практики консервування історико-культурного спадку в сучасному урбаністичному просторі; 4) конкуренцію між міськими спільнотами; 5) біотично-культурне розширення середовища міста процесом паломництва. На початку XXI ст. приклад міста Умань показує, що місто є продуктом біотично-культурної сили, яка трансформує свої кордони незалежно від тих меж, які нав'язані йому адміністративно-політичними установками. Врахування факторів соціокультурної трансформації міста дасть змогу різнобічно проаналізувати культурні ресурси міського середовища. Для розв'язання проблеми біотично-культурного характеру в період сезонного напливу прочан пропонуємо посилити якість та мобільність сервісно-туристичної інфраструктури міста.

Ключові слова: трансформація; історичне місто; історичне формування території; архітектурні стилі; біотично-культурна концепція

Вступ

Сьогодні не існує жодного міста, яке було б репрезентацією лише однієї історичної епохи. Упродовж свого існування міста безперервно зазнавали трансформацій навіть після чіткого планомірного спорудження. Кожна історична епоха, що торкалася міського простору, вносила в нього свої характерні риси та стандарти, але навіть за таких умов кожне місто зуміло самостійно сформувати свій неповторний образ. Саме тому актуальним є дослідження конкретного міста задля з'ясування картини перебігу історичних змін, умов, через які воно пройшло, перш ніж стати таким, яким ми бачимо його сьогодні.

Для дослідження трансформаційних процесів ми обрали місто Умань, культурний простір якого сформували «амбівалентні» історичні наративи. Після проголошення незалежності України в 1991 році для міста Умань, як і для решти українських міст, розпочався новий етап етнокультурного розвитку. Досвід показує, що поневолені через процеси історичних обставин народи, зазвичай набагато більше цікавляться проблемами етносу та нації, ніж європейські держави, які не зазнали цього процесу. Зосередженість на бажанні створювати наднаціональні утворення часто супроводжується різними наслідками: іноді це відображається в прямому міжетнічному та міжконфесійному тискові/конфлікті, а іноді в невідповідній практиці збереження та інтерпретації історико-культурного спадку етносу, що згодом може вплинути на всю картину соціокультурної трансформації та ціннісно-сміислової ідентифікації міста.

Попри пошуки міжетнічних компромісів, місто Умань продовжує залишатися місцем спільної та сильної емоційної прив'язаності, принаймні для трьох яскраво виражених релігійно-етнічних спільнот (українців, поляків, євреїв), які протягом тривалого історичного періоду проживали в ньому, продовжують мешкати та впливати на його зміни в економіці, політиці та культурі. Пам'ять про травмуючі події — «Уманську різанину», Голокост, поневолення українців, вигнання поляків — тісно переплелася з містом Умань, що стало уособленням дому предків, родинного коріння та культурного спадку не лише для місцевих жителів, а й для людей з різних країн світу.

Аналіз попередніх досліджень

Суть соціокультурного підходу полягає у дослідженні взаємозв'язку та взаємовпливу індивіда, культури та суспільства. Вивчати місто на основі соціальних відносин першим запропонував Ф. Тьонніс у 1887 році, висвітливши свої наукові ідеї в праці «Спільнота та суспільство» (Тьонніс, 2005). У 1915 році професійним вивченням урбанізаційних трансформацій міста розпочали займались представники Чиказької школи соціології Р. Парк (Park, 1926), Л. Вірт (Wirth, 1938), Р. Макензі (McKenzie, 1924), започаткувавши галузь «соціологія міста». Представники Чиказької школи соціології вивчали специфіку співіснування різномірних культурних спільнот в урбаністичному просторі. Ч. Гаріс та Е. Ульман у статті «Природа міст» (Harris & Ullman, 1945) запропонували підхід багатоядровості міста, який акцентує на відсутності в місті яскраво вираженого центрального ділового ядра. Тобто в місті може знаходитись декілька внутрішніх центрів, які зосереджені на широкому спектрі надання окремих послуг.

Наприклад, насичене скупчення готелів, ресторанів, торгових комплексів (точок) завжди буде спостерігатися довкола аеропорту.

Вагомий внесок у розробку концепцій соціокультурної трансформації міста здійснили вітчизняні вчені О. Сенюра (2015), Г. Артюх (2008), Ю. Асєєв (1989), Л. Мельник та А. Орещенко (2016). О. Сенюра в статті «Чинники трансформації соціального простору міста в соціологічному дискурсі» (2015) звертає увагу на аналіз процесів формування та існування міських спільнот, які є важливим агентом трансформації соціально-просторової структури міста. У книзі «Стилі в архітектурі України» (1989) Ю. Асєєв розкриває ідеологічно-символічні та просторово-формуючі значення стилістики архітектури для міської спільноти відповідної епохи.

Діяльність етнічних спільнот міста Умань найбільш яскраво описана крізь призму історії, туризму та релігії в працях таких вітчизняних дослідників: Г. Бевз (1997), І. Кривошея та В. Фуркало (2007), А. Головцов (2015), М. Миколайчук (2018).

■ **Мета статті**

Мета статті — дослідити особливості соціокультурного підходу в дослідженні трансформацій урбаністичного середовища, провести аналіз факторів соціокультурної трансформації міста Умань для поглиблення ціннісно-сислової інтегрованості його культурного простору.

■ **Результати дослідження**

В постмодерну епоху ключовим економічним ресурсом розвитку суспільства є креативна (культурна) індустрія та ІТ-, програмне виробництво, тому термін «урбаністична трансформація» набирає філософсько-культурного значення, оскільки важливу роль для розвитку міського середовища відіграє не лише адміністративне управління інфраструктурою, а й вагомість соціокультурного капіталу — міської спільноти, яка є основною формою життєдіяльності міста.

Соціокультурний підхід розглядає життя міських спільнот як на основі культурних програм/універсалій, так і на базі окремих соціальних умов, які дають змогу реалізуватися одним культурним інноваціям і водночас унеможливають існування інших. Особливості соціокультурного підходу полягають тому, що відкривається перспектива звернути увагу на те, що переважно не потрапляло в поле зору дослідників. Це стосується вивчення проблематики історичної та колективної пам'яті, зокрема її матеріальної реалізації в міському просторі, культурної політики та «творчого міста», міської нерівності, маркування міського простору, дослідження соціокультурної трансформації у місті через вивчення семіотико-візуального середовища та повсякденного життя городян (Міхеєва, 2010). Поняття «трансформації» у широкому сенсі означає зміну форми, виду, характерних особливостей будь-чого (Мельник & Орещенко, 2016, с. 54). Трансформація міського простору — це поява, зникнення або зміна стану об'єктів, які відіграють важливу роль для мешканців міста та держави (Мельник & Орещенко, 2016, с. 54). Специфіка суспільних відносин залежить як від універсальних стратегій менеджменту управління урбаністичним простором, так

і від місцевих культурних традицій, практик. Соціокультурний підхід є актуальним для комплексного аналізу феномену міста з огляду на стратегії інтеграції та організації спільноти, які обумовленні різними стандартами стилів життєдіяльності, системами відновлення та підтримки міського порядку.

Представник Чиказької школи соціології Р. Парк (Park, 1926) здійснив вагомий внесок у дослідження специфіки трансформації урбаністичного простору, запропонувавши соціально-екологічну концепцію. Він зазначив, що місто є витвором природних сил (міських спільнот), які здатні розширювати та трансформувати кордони (локації) незалежно від тих меж, що запропоновані/нав'язані адміністративно-політичними цілями міста (Park, 1926, р. 5). Соціально-екологічну концепцію Р. Парка доречно застосувати для вивчення локалізації спільнот із порушеними соціальними умовами, наприклад, відсутністю ресурсів культури першої необхідності, низьким рівнем гідних умов в житловому помешканні (або повне незабезпечення житлом), погіршенням екології тощо. На думку дослідника, біотичного забарвлення суспільству надає конкуренція, яка являється головним стимулом соціальної еволюції (Міхеєва, 2010). Адже конкуренція через низький рівень біотично-культурних ресурсів, з одного боку, може стати фактором підвищення рівня деструктивних поведінкових реакцій в суспільстві, а з іншого — сформувати здатність міської спільноти сприймати кризове становище як норму, що згодом допоможе виробити нові позитивні моделі адаптації до середовища. Також крізь призму біотично-культурного підходу Р. Парк розглядає специфіку історико-культурної складової міста, яку утворюють представники різного етнічного походження, оскільки їх розселення переважно не пов'язане з внутрішніми адміністративно-політичними цілями міста через те, що етноси локалізуються довкола місць історико-культурної пам'яті (Войцях, 2022b, р. 34). Як наслідок, етнічні спільноти також можуть потрапити в зону ризику порушення соціальних умов та стати на шлях конкуренції/боротьби за культуру потреб першої необхідності. Але варто зауважити, що специфіка життєдіяльності представників однієї і тієї ж етнічної спільноти в різних містах носить виключно індивідуальний характер.

Аналізуючи чинники трансформації соціального середовища міста, О. Сенюра поділяє міський простір на два виміри: 1) фізичний і 2) соціальний, які перебувають у постійній взаємодії (Сенюра, 2015, с. 81). Трансформації у фізичному просторі не можуть не впливати на зміни в соціальному, і навпаки, соціальне середовище завжди знаходиться у взаємодії з фізичним простором. Фізична тканина міста формується завдяки типам та стилям архітектурної забудови, спорудженню транспортної сітки, натомість соціальна тканина виражається діяльністю спільнот на певній фізичній локації (Сенюра, 2015, с. 86). В містах із багатим історико-культурним ресурсом зберігаються локації, що можуть ілюструвати окремий кейс трансформації фізичного та соціального середовища минулих епох, який на сучасному етапі розвитку міста несе ціннісно-сміслову та культурно-економічне обґрунтування для міської спільноти. Зазначимо, що історія — це постійна складова формули міського простору (Асеев, 1989, с. 5), адже минуле навіки закарбоване в часі та в текстах. Натомість типи споруд, техніка будівництва — це постійно змінювана складова формули міського простору.

ру, завдяки чому місто нагадує живий організм (Асеев, 1989, с. 5). Тому важливу роль в дослідженні культурної трансформації історичних міст відіграє не просто архітектура, а архітектурна стилістика, що охоплює риси відповідної епохи. В загальному розумінні фізичне тіло міста утворює архітектура, але стилістика архітектурних споруд дає змогу розкрити особливості суспільного устрою попередніх епох (Асеев, 1989, с. 7). Наприклад, архітектурний стиль бароко пов'язаний з ідеологією феодального устрою, а класицизм — з ідеологією буржуазії (капіталістичних відносин) (Асеев, 1989, с. 41). А. де Боттон у книзі «Архітектура щастя» висловив таку думку стосовно архітектурної стилістики модерну: «Насправді архітектори модерністського руху, як і всі попередники, хотіли, щоб їх будинки говорили. Тільки не про XIX ст. Не про привілеї та аристократичне життя. Не про Середньовіччя чи Давній Рим. Вони хотіли, щоб їхні будинки говорили про майбутнє з його обіцянками швидкості та технологій, демократії та науки» (Боттон, 2021, с. 72–73). Так, на зміну класичній архітектурі приходять філософія інженерів (Боттон, 2021, с. 57), яка обіцяє перенести архітектуру з суперечок про естетичну красу на шлях технічної істини (Боттон, 2021, с. 61).

Місто Умань — це «мале» історичне місто, яке має багату історико-культурну спадщину. Історичне місто — це урбаністичне середовище, що функціонує нині та включає у свій простір реєстр важливих архітектурних споруд минулих епох, розпорядок правил догляду за ними, стратегію їх матеріального забезпечення та майбутнього залучення до культурного та економічного життя міста (Сарапіна, 2013). До найвизначніших історичних пам'яток міста Умань в XXI ст. належать Національний дендрологічний парк «Софіївка» та Історико-культурний центр брацлавських хасидів — могила рабі Нахмана (Войця, 2022а).

Загалом історико-культурний ресурс/кейс міста Умань сформували чотири періоди, що пов'язані з діяльністю трьох етнічних спільнот — поляків, євреїв та українців. *Перший період* охоплює 1609–1648 рр. (заснування міста Умань польською спільнотою) (Кривошея, 2012, с. 5–6); *другий період* включає 1648–1674 рр., що характеризується правлінням козацької еліти (Кривошея, 2012, с. 6–7); *третій період* (1726–1768 рр.) пов'язаний з адміністративно-політичною діяльністю польського магната Францішека Потоцького (Кривошея, 2012, с. 7–8); *четвертий період* (1793–1831 рр.) характеризується правлінням графа Станіслава Потоцького, переходом міста від системи феодалізації до капіталістичних відносин (буржуазії) та вважається завершальним етапом культурного, економічного, політичного впливу польської спільноти на місто Умань (Кривошея, 2012, с. 9–11).

Перший період (1609–1648 рр.) — це період базового формування міста Умань як адміністративно-політичної одиниці. В літературі дослідження історії міста Умань засвідчено, що початкова територія міста (і чи було тут місто в апіорі?) називалася «Гуманська пустка» (Бевз, 1997, с. 42), а в травні 1609 р. вона увійшла у власність польського магната Валенти Калиновського (Кривошея, 2012, с. 5). Вперше про те, що місто Умань офіційно існує згадується в судовому позові В. Калиновського від 10 серпня 1616 року (Кривошея, 2012, с. 5).

В 1630–1648 роках, на прохання польських землевласників, керівництвом відбудови міст Уманщини, а також фундації Уманської фортеці займався фран-

цузький майстер Г. Боплан (Бевз, 1997, с. 27). Саме він створив карту міста Умань, де зобразив його у вигляді фортеці (Бевз, 1997, с. 28). У спорудженні міст польські магнати прагнули не лише укріпити міський простір, вони також відводили значну увагу художньому образу міст. Підтвердженням цього є історико-культурні розвідки Ю. Асеева, де автор зазначає, що в XVI – першій половині XVII ст. на окупованих українських землях стилістика ренесансу помітно відображалася у маєтках магнатів (Асеев, 1989, с. 30). Отже, ми можемо зробити лише припущення, що в цей період архітектурна стилістика фортеці міста Умань відповідала рисам ренесансу.

Другий період життєдіяльності міста Умань належить правлінню української козацької еліти, починаючи з 1648 р. по 1674 р. (Кривошея, 2012, с. 6–7). Першим управителем міста Умань, за рекомендацією гетьмана Б. Хмельницького, став полковник Іван Ганжа (Кривошея, 2012, с. 6). Потреба в фортифікаційному укріпленні міста не втратила своєї актуальності. У 1654 р. Павло Алепський залишив опис Умані, де засвідчив, що місто мало три фортеці, одна з яких була побудована з дерева та схожа на замок, її оточували рови та вежі зі встановленими гарматами. Неприступність фортеці міста Умань порівнювалася з голландською фортецею Бредою. Влітку 25 серпня 1674 року місто не витримало облоги турецьких військ і було повністю зруйноване (Кривошея, 2012, с. 6).

Третій період розвитку міста Умань охоплює 1726–1768 рр. Так, у 1726 році спустошена та випалена турками територія міста Умань входить у власність польського землевласника Францішка Потоцького (Кривошея, 2012). Місто знову споруджується у вигляді фортеці, яка включає у свою архітектурну композицію дві брами — Раківську та Новоміську. Також на території міста зводиться ратуша (Кривошея, 2012, с. 6) як обов'язковий елемент феодального міста. Принцип міста як адміністративної-політичної одиниці продовжує зберігатися, оскільки актуальними залишалися військові послуги, які на той час надавали надвірні козаки. В цей період місто Умань стає ядром розвитку польської культури, де провідну роль відіграє духовна освіта. 1765 року був споруджений Уманський уніатський монастир, а у 1766 році відкрила свої двері базиліанська школа (Бевз, 1997, с. 36). Назріваюча на українських землях криза феодального права викликала масове повстання українських селян (Коліївщина), тому в червні 1768 року на чолі з М. Залізняком та І. Гонтою селяни завдали тяжкої руйнації місту Умань (Бевз, 1997, с. 38–39). Після швидкого придушення повстання місто поступово відбудовується.

Четвертий період (1793–1831 рр.) функціонування міста Умань пов'язаний з політичною та культурною діяльністю польського магната Станіслава Потоцького. Уточнимо, що після другого поділу Польщі в 1793 р. місто Умань увійшло до складу Російської імперії. Возз'єднання Правобережної України з Лівобережною у складі Росії перетворило місто на центр Вознесенського намісництва, а у 1797 році — на центр Уманського повіту Київської губернії, увійшовши в приватну власність польського магната Станіслава Потоцького (Миколайчук, 2018, с. 88).

Переосмислення суспільного устрою в другій половині XVIII ст. європейськими країнами, а саме перехід від системи феодалізації до капіталістичних відносин (буржуазії), формує нові стилістичні зміни в архітектурі, так з'явля-

ється стиль класицизм (Асеев, 1989, с. 49). Як зазначає Ю. Асеев, наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. класицизм був символом мистецтва Російської імперії. Так, 1758 р. був організований центр підготовки архітекторів для Росії, зокрема й для України, який називався Академія мистецтв. В цей час відбувається розробка генеральних планів для нових та старих міст, де класицизм відіграє провідну роль (Асеев, 1989, с. 50). В місті Умань вплив класицизму яскраво виражений в таких історико-культурних локаціях, як пейзажний парк Софіївка (Асеев, 1989, с. 52–53) та католицький костел Успіння Пресвятої Богородиці (Давидюк, 2012, с. 10). Офіційним і завершальним етапом правління польської спільноти в місті Умань є політичні події 1830–1831 рр., де участь Александра Потоцького (сина графа С. Потоцького) в польському повстанні призвела до повної конфіскації міста Російською імперією (Кривошея, 2012, с. 11).

Протягом усіх чотирьох згаданих історичних періодів у місті Умань спорадично та органічно з польською громадою проживала єврейська спільнота, яка також здійснювала властиві їй внески в культурний простір міста. Повертаючись до історичних розвідок зазначимо, що наприкінці XVIII – початку XX ст. демографічну більшість населення міста складала саме євреї (Кривошея, 2012, с. 10). Єврейська спільнота знаходилася під покровительством Речі Посполитої, утворюючи своєрідну автономну колонію, що мала власну форму культурної, політичної та економічної життєдіяльності. Надані євреям привілеї з боку польської влади, зокрема жити за власними законами, ґрунтувались на документі «Статут Каліша», або «Єврейський Статут», який був затверджений королем Болеславом Набожним ще в 1264 році (Головцов, 2015, с. 55). За «Єврейським статутом» спільнота євреїв сплачувала податки в казну польського короля, за що король покладав на себе обов'язки надання захисту та покровительства. Також євреї отримали право розв'язання юридичних питань в синагозі, повну свободу в торгівлі та можливість надавати грошові кредити (Головцов, 2015, с. 55). Найвища юридична структура єврейської спільноти називалася «Єврейський Сейм в Короні», який очолював «Маршал Коронних Євреїв». В його компетенцію входило розв'язання економічних, фіскальних, адміністративних, освітніх та виховних справ (Головцов, 2015, с. 55). Так, до другої половини XVIII ст. проіснувала єврейська спільнота, сформувавши чітко виражене етнічно-релігійне середовище з власними законами. А в 1768 році звичний темп та ритм життєдіяльності єврейського населення Правобережної України був порушений сплеском антипольського повстання (Коліївщина), яке закінчилося страшною трагедією («Уманською різаниною») для представників єврейської та польської спільноти (Головцов, 2015, с. 55).

У 1802 році проповідник хасидизму рабі Нахман проїздом завітав до міста Умань. Відвідавши єврейське кладовище та місце жертв «Уманської різанини», він заповів учням-хасидам поховати його на місці трагедії та щороку на Рош-га-Шана (єврейський Новий рік) відвідувати це місце усім послідовникам брацлавського хасидизму. Рабі Нахман помер у місті Умань 18 жовтня 1810 року (Головцов, 2015, с. 55). Відтоді минуло чимало часу. Відповідно до ідеологічних та стратегічних запитів містобудівництва прийдешньої в XIX–XX ст. радянської влади територію старого єврейського кладовища поглинув житловий мікрора-

йон (Кривошея & Фуркало, 2007, с. 11). Попри таку довготривалу невідповідність консервування культурної пам'ятки єврейської спільноти, у 1994 році за Указом Президента України на могилі цадика Нахмана був споруджений історико-культурний центр брацлавських хасидів (Кривошея & Фуркало, 2007, с. 12).

Так, щорічне релігійне паломництво брацлавських хасидів наприкінці серпня – початку вересня здійснює важливий економічний та культурний внесок у сучасний простір міста Умань. Саме в цей період місто переформатовується на забезпечення сервісно-туристичного обслуговування прочан. Зауважимо, що з 1986 року (Кривошея & Фуркало, 2007, с. 14) та з кожним наступним роком кількість паломників зростала. Згодом рівень паломництва сягнув 40 тис. прочан. Біотична локалізація такої кількості прочан довкола місця колективної пам'яті викликала потужне, ущільнене навантаження як на фізичний, так і на соціокультурний простір району та міста в цілому. Внаслідок чого з'явилися проблеми, пов'язані із забезпеченням культури потреб першої необхідності, зокрема з розселенням прочан через недостатню кількість спальних місць у готелях, а також недостатню кількість закладів харчування тощо. Переважна кількість прочан змушена мешкати в орендованих квартирах, де умови не завжди відповідають стандартам гідного проживання, а їх вартість значно перевищує реальну собівартість. Низький біотично-культурний ресурс міського простору утворює деструкції суспільної взаємодії, що призводить до конкуренції у сфері потреб першої необхідності. Спорадично з цим процесом спостерігається значне зростання цін на місцевих ринках, приватних крамницях, художніх салонах, перукарнях, дитячих магазинах, кафе, ресторанах, таксі тощо. Паломництво також підвищило рівень престижності району і, як наслідок, на цій території зросли ціни на нерухомість та землю. Тому для організації унормованої сучасної життєдіяльності етнічних спільнот міста Умань необхідна розробка універсальної стратегії управління урбаністичним середовищем, яка враховуватиме не лише адміністративно-політичну обумовленість, а й історичну, семіотично-світоглядну та біотично-культурну складову міського простору.

■ Висновки

Доведено, що до основних факторів соціокультурної трансформації міста Умань можемо зарахувати: 1) історико-культурний спадок міста, який сформувався під впливом культури польської, української та єврейської спільнот; 2) поетапну трансформацію архітектурної стилістики в контексті історичної епохи; 3) підхід до практики консервування історико-культурного спадку в сучасному урбаністичному просторі; 4) конкуренцію між міськими спільнотами; 5) біотично-культурне розширення середовища міста процесом паломництва. На початку XXI ст. приклад міста Умань показує, що місто є продуктом біотично-культурної сили, яка трансформує свої кордони незалежно від тих меж, які нав'язані йому адміністративно-політичними установками.

■ Список посилань

Артюх, Г. О. (2008). Концепції міста в працях вчених-урбаністів Чиказької школи. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, 2, 347–351.

- Асеев, Ю. С. (1989). *Стили в архитектуре Украины*. Будівельник.
- Бевз, Г. П. (1997). *Історія Уманщини*.
- Боттон, А. (2021). *Архитектура щастя* (Я. Леbedенко, Пер.). ArtHuss.
- Войцях, Н. П. (2022a). Практики збереження історико-культурної спадщини міста Умань. *Питання культурології*, 40, 129–138. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.247168>
- Войцях, Н. (2022b). Соціокультурний підхід в дослідженні урбаністичного середовища. На прикладі міста Умань. *Evropský Filozofický a Historický Diskurz*, 8(2), 34–39.
- Головцов, А. Л. (2015). *Дом над парком* (2-е изд.). Альфа Реклама.
- Давидюк, В. М. (2012). *Історія уманських вулиць: вулиця Коломенська, вулиця Леніна та вулиця Пionтковського* (Вип. 2). Візаві.
- Кривошея, І. (2012). *Історія та геральдика Умані* (2-ге вид.). Софія.
- Кривошея, І., & Фуркало, В. (2007). *Хасиди в Умані: історія і сучасність*. Софія.
- Мельник, Л., & Орещенко, А. (2016). Трансформації міського простору на прикладі тестової ділянки в м. Луцьк. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*, 1(64), 53–57.
- Миколайчук, М. Н. (2018). *Сторінки з історії та краєзнавства про Умань (впорядковані записки про історичні події і факти, їх особисте розуміння)*. Візаві.
- Міхеєва, О. К. (Ред.) (2010). *Соціологія міста*. Ноупідж.
- Сарапіна, Є. (2013). Історичні містечка України: модуси взаємодії з минулим. В *Місто й оновлення. Урбаністичні студії* (с. 39–50). Москаленко О. М.
- Сенюра, О. В. (2015). Чинники трансформації соціального простору міста в соціологічному дискурсі. *Грані*, 8(124), 81–88.
- Тьоніс, Ф. (2005). *Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології*. Дух і літера.
- Harris, C. D., & Ullman, E. L. (1945). *The Nature of Cities. The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242(1), 7–17. <https://doi.org/10.1177/000271624524200103>
- McKenzie, R. (1924). The Ecological Approach to the Study of the Human Community. *American Journal of Sociology*, 30 (3), 287–301.
- Park, R. (1926). Urban community as a spatial configuration and moral order. The urban community. In E. Burgess (Ed.), *The Urban Community* (pp. 3–18). University of Chicago Press. <https://ia600909.us.archive.org/19/items/urbancommunityse00burgrich/urbancommunityse00burgrich.pdf>
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24.

References

- Artiukh, H. O. (2008). Kontseptsii mista v pratsiakh vchenykh-urbanistiv Chykazkoi shkoly [Concepts of the city in the writings of urban scientists of the Chicago School]. *Visnyk of the Lviv University. Series Sociology*, 2, 347–351 [in Ukrainian].
- Aseev, Iu. S. (1989). *Stili v arkhitekture Ukrainy* [Styles in the architecture of Ukraine]. Budivelnik [in Russian].
- Bevz, H. P. (1997). *Istoriia Umanshchyny* [History of Umanshchyna] [in Ukrainian].
- Botton, A. (2021). *Arkhitektura shchastia* [Architecture of happiness] (Ia. Lebedenko, Trans.). ArtHuss [in Ukrainian].

- Voitsiakh, N. P. (2022a). Praktyky zberezhenia istoriko-kulturnoi spadshchyny mista Uman [Practices of preserving the historical and cultural heritage of the city of Uman]. *Issues in Cultural Studies*, 40, 129–138. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.247168> [in Ukrainian].
- Voitsiakh, N. P. (2022b). Sotsiokulturnyi pidkhid v doslidzhenni urbanistychnoho seredovyscha. Na prykladi mista Uman [Sociocultural approach in the study of the urban environment. On the example of the city of Uman]. *Evropský Filozofický a Historický Diskurz*, 8(2), 34–39 [in Ukrainian].
- Holovtsov, A. L. (2015). Dom nad parkom [House above the park] (2nd ed.). Alfa Reklama [in Ukrainian].
- Davydiuk, V. M. (2012). *Istoriia umanskykh vulyts: vulytsia Kolomenska, vulytsia Lenina ta vulytsia Piontkovskoho* [History of Uman streets: Kolomenska Street, Lenina Street and Piontkovskoho Street] (Is. 2). Vizavi [in Ukrainian].
- Kryvosheia, I. (2012). *Istoriia ta heraldyka Umani* [History and heraldry of Uman] (2nd ed.). Sofiia [in Ukrainian].
- Kryvosheia, I., & Furkalo, V. (2007). *Khasydy v Umani: istoriia i suchasnist* [Hasidim in Uman: history and modernity]. Sofiia [in Ukrainian].
- Melnyk, L., & Oreshchenko, A. (2016) Transformatsii miskoho prostoru na prykladi testovoi dilianky v m. Lutsk [Transformations of urban space on the example of a test plot in the city of Lutsk]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*, 1(64), 53–57 [in Ukrainian].
- Mykolaichuk, M. N. (2018). *Storinky z istorii ta kraieznavstva pro Uman (vporiadkovani zapysky pro istorychni podii i fakty, yikh osobyste rozuminnia)* [Pages on history and local lore about Uman (ordered notes on historical events and facts, their personal understanding)]. Vizavi [in Ukrainian].
- Mikheieva, O. K. (Ed.) (2010). *Sotsiologhiia mista* [Sociology of the city]. Noulidzh.
- Sarapina, Ye. (2013). Istorychni mistechka Ukrainy: modusy vzaiemodii z mynulym [Historical towns of Ukraine: modes of interaction with the past]. In *Misto y onovlennia. Urbanistychni studii* (pp. 39–50). Moskalenko O. M. [in Ukrainian].
- Seniura, O. V. (2015). Chynnyky transformatsii sotsialnogo prostoru mista v sotsiologichnomu dyskursi [Factors of transformation of social space of city in sociological discourse]. *Hrani*, 8(124), 81–88 [in Ukrainian].
- Tonis, F. (2005). *Spilnota ta suspilstvo. Osnovni poniattia chystoi sotsiologii* [Community and society. Basic concepts of pure sociology]. Dukh i litera [in Ukrainian].
- Harris, C. D., & Ullman, E. L. (1945). The Nature of Cities. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242(1), 7–17. <https://doi.org/10.1177/000271624524200103> [in English].
- McKenzie, R. (1924). The Ecological Approach to the Study of the Human Community. *American Journal of Sociology*, 30(3), 287–301 [in English].
- Park, R. (1926). Urban community as a spatial configuration and moral order. *The urban community*. In E. Burgess (Ed.), *The Urban Community* (pp. 3–18). University of Chicago Press. <https://ia600909.us.archive.org/19/items/urbancommunityse00burgrich/urbancommunityse00burgrich.pdf> [in English].
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24 [in English].

SOCIO-CULTURAL TRANSFORMATION FACTORS OF UMAN CITY

Nataliia Voitsiakh

PhD student,

National Academy of Culture and Arts Management,

Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8408-2634

e-mail: slobodskan1988@gmail.com

The aim of the article is to investigate the features of the socio-cultural approach in the study of urban environment transformations, to analyse the factors of the socio-cultural transformation of the city of Uman to deepen the value and semantic integration of its cultural space. *The results* of the study are based on the identifying factors of the socio-cultural transformation of the city of Uman. The historical and socio-cultural processes of urban environment development are analysed, as well as R. Park's biotic and cultural concept is highlighted to determine the features of urban space expansion due to the activation of the pilgrimage process of Bratslav Hasidim on the territory of historical and cultural memory in the city of Uman. *The scientific novelty* consists in the fact that for the first time, the transformation factors of Uman's urban environment are determined using a socio-cultural approach, in particular the biotic and cultural concept. *Conclusions.* The article demonstrates that the main factors of the socio-cultural transformation of the city of Uman include: 1) the city's historical and cultural resource, which was formed under the influence of the culture of the Polish, Ukrainian, and Jewish communities; 2) the gradual transformation of architectural stylistics in the context of the historical era; 3) the approach to the practice of preserving historical and cultural heritage in the modern urban space; 4) competition between urban communities; 5) the biotic and cultural expansion of the city's environment through the process of pilgrimage. At the beginning of the 21st century, the example of Uman shows that the city is the product of a biotic and cultural force that transforms its borders regardless of the limits imposed on it by administrative and political institutions. Taking into account the factors of the city's socio-cultural transformation will make it possible to analyse the cultural resources of the urban environment in a comprehensive way. We suggest strengthening the quality and mobility of the city's service and tourist infrastructure to address the issue of biotic and cultural nature during the seasonal influx of pilgrims.

Keywords: transformation; historical city; historical formation of the territory; architectural styles; biotic and cultural concept

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.